

Journal of Politics in Latin America (Latin-amerikai politika folyóirat)

Wilson, Bruce M. (2009),
Intézményi reformok és jogi forradalmak Latin-Amerikában: Cost Rica és Kolumbia
esetei, in: A demokratikus reformok és a reformok reformja: Cost Rica és Kolumbia
esetei: *Journal of Politics in Latin America*, 1, 2, 59-85.
ISSN: 1868-4890 (online), ISSN: 1866-802X (nyomtatott)

A cikk online változata a következő címen érhető el: < www.jpla.org>.

Kiadta

GIGA German Institute of Global and Area Studies, Institute of Latin American Studies
és Hamburg University Press.

A *Journal of Politics in Latin America* nyílt hozzáférésű kiadvány.

A Creative Commons Attribution-No Derivative Works 3.0 License feltételei szerint
ingyenesen olvasható, másolható és terjeszthető.

A nyomtatott kiadás előfizetéséhez: <ilas@giga-hamburg.de>

Az e-mail értesítéshez kérjük, regisztráljon a következő
címen: <www.jpla.org>.

A *Journal of Politics in Latin America* a GIGA folyóiratcsalád része, amely a következőket
foglalta magában: Africa Spectrum - Journal of Current Chinese Affairs - Journal of
Current Southeast Asian Affairs - Journal of Politics in Latin America - < www.giga-journal-family.org>

Intézményi reformok és jogi forradalmak Latin-Amerikában: Costa Rica és Kolumbia esete

Bruce M. Wilson

Összefoglaló: Ez a cikk azokat a feltételeket elemzi, amelyek lehetővé tették a Costa Rica-i és kolumbiai expanzív jogi forradalmakat. Kutatásom azt sugallja, hogy a világ más régióiban zajló jogi forradalmak számos előfeltétele a latin-amerikai esetek megértésében is központi szerepet játszik. Különösen fontos a bírósági rendszer kialakítása, beleértve a legfelsőbb bíróságok működési szabályait a hozzáférésre, a perindításra és a bírósági formalításra vonatkozóan. Ezek a tényezők enyhíthetők és enyhítők a kiterjedt erőforrások és támogató struktúrák szükségességét, amelyek más, nem latin-amerikai országokban szükségesek, ahol a jogi forradalmakra sor került.

- A kézirat 2008. július 12-én érkezett; elfogadva 2008. október 8-án.

Kulcsszavak: Costa Rica, Kolumbia, jogforradalom, alkotmányos jogok

Bruce M. Wilson: a Közép-Floridai Egyetem (Orlando, Florida) politikatudományi professzora és a Chr. Michelsen Intézet (Bergen, Norvégia) kutatóprofesszora. A latin-amerikai politikával kapcsolatos kutatásait olyan vezető folyóiratokban publikálta, mint az *Comparative Political Studies*, *Comparative Politics*, *Journal of Latin American Studies* és az *International Journal of Constitutional Law*. A *Costa Rica* című könyv szerzője: *Politics, Economics, and Democracy* (Rienner 1998), valamint a *Courts and Political Power in Latin America and Africa* (Palgrave, megjelenés: 2009) társszerzője. Jelenlegi projektje, a "Litigating Health Rights" (Az egészségügyi jogok pereskedése) egy több országot érintő, együttműködésen alapuló tanulmány, amelyet a Norvég Kutatási Tanács finanszíroz.

E-mail: <bwilson@mail.ucf.edu>

Bevezetés

Éppen 30 évvel ezelőtt Karst és Rosenn (1975: 77) a latin-amerikai bíróságok működésképtelenségét siratta, megjegyezve, hogy Latin-Amerikában sehol sem "gyakorol az igazságszolgáltatás jelentős politikai hatalmat".¹ Ez a minta az elmúlt két évtizedben jelentősen megfordult, mivel számos latin-amerikai felsőbíróság egyre fontosabb szereplője lett országa politikai életének. Talán még szembetűnőbb, hogy néhány latin-amerikai országban teljes jogforradalom zajlott le, ahol még a társadalmilag és politikailag marginalizált csoportok is a bíróságok erejét használták fel arra, hogy rutinszerűen előmozdítsák és megvédjék az egyéni és kollektív jogokat az állami és magánszervezetek akcióival és tétlenségével szemben. Ami egészen a közelmúltig "szinte teljesen hipotetikus" (Gargarella, Domingo és Roux 2006: 1) vita volt arról, hogy a kevésbé fejlett országokban a magas bíróságok a szociális jogoknak érvenyt szerezhetnek, az Latin-Amerika egyes területein valósággá vált. Ez a cikk magyarázatot ad arra, hogy több mint 150 évnyi bírói tétlenség és az alkotmányban előírt polgári jogok iránti felsőbírósági közömbösség után egyes felsőbíróságok miért kezdték el aktívan érvényesíteni és védeni ezeket a jogokat, többek között a társadalom leggyengébb csoportjai számára, még a legerősebbekkel szemben is.

Egy gyorsan növekvő szakirodalom vizsgálja az 1980-as évek végén és az 1990-es években Latin-Amerikában széles körben elterjedt igazságügyi reformok motívációit, valamint e reformok sikerét vagy kudarcát (lásd például Hammergren 1998; Jarquin és Carrillo 1998; Prillaman 2000; Domingo és Sieder 2001; Sieder, Schjolden és Angell 2005; Gargarella, Domingo és Roux 2006; Couso 2006; Uprimmy 2006; Peruzzotti és Smulovitz 2006). Egy másik bimbózó szakirodalom azzal a demokratikus dilemmával foglalkozik, hogy a nem megválasztott felsőbb bírósági bírák a népi hatalmi ágakat tartják számon és/vagy az alkotmányban előírt polgári jogok és szabadságjogok előmozdításával és érvényesítésével foglalkoznak.² Az a kérdés azonban, hogy egyes megreformált jogrendszerek miért váltottak ki jogforradalmakat, míg mások miért tértek vissza a *status quo ante* de-

1 Ez a cikk eredetileg a "New Frontiers on Institutional Research in Latin America" című szimpóziumra készült, GIGA German Institute of Global and Area Studies, Hamburg, Németország, 2008. május 5. és 6. között. A szerző köszönetet mond a következőknek a hasznos megjegyzésekért: Siri Gloppen, Kerstin Hamann, Kathleen Hochstetler, Bert Hoffman, Kerri Milita, Oscar Parra, Adam Przeworski, Hans-Jürgen Puhle, Kurt Weyland, Kieran Wilson és Alicia Yamin.

2 Ez a vitatott vita arról, hogy a felsőbb bíróságok alkalmasak-e a szociális jogok előmozdítására, az amerikai igazságszolgáltatási diskurzus állandó jellemzője volt. Lásd például Horowitz (1977); Rosenberg (1991); Rosen (2007). A fejlődő országok esetében általában (Gargarella, Domingo és Roux 2006) és különösen latin-amerikai esetekben (Sieder, Schjolden és Angell 2005) is foglalkoztak vele.

az alkotmányban előírt jogok fenntartására való törekvés továbbra is rejtély mind a politológusok, mind a gyakorlati szakemberek számára.

Ez a cikk a nem latin-amerikai esetek megvilágítására használt kiterjedt szakirodalomra támaszkodva magyarázatot ad Latin-Amerika két legterjedelmesebb jogvédő forradalmának, Costa Rica és Kolumbia forradalmának kialakulására. Azzal érvelek, hogy ez a szakirodalom könnyen magyarázatot adhat a latin-amerikai jogi forradalmak történelmi hiányára, de nem tudja megmagyarázni a kortárs jogi forradalmak létezését vagy időzítését. Egyetérttek azzal, hogy a világ más régióiban a jogi forradalmakhoz szükséges előfeltételként azonosított számos feltétel (különösen a jogbarát bírák és a jogokban gazdag alkotmányok) szintén központi szerepet játszik a latin-amerikai jogi forradalmak létezésének megértésében. A Costa Rica és Kolumbia esettanulmányaiból származó bizonyítékok azonban azt sugallják, hogy a sikeres jogérvényesítéshez szükséges, mély pénztárcával rendelkező társadalmi támogató csoportok megléte kevésbé fontos Latin-Amerikában, mint az Egyesült Államok és más országok esetében (Epp 1998). Az én érvelésem szerint a bírósági rendszerek intézményi felépítése és a hozzáférésre, a perindításra és a bírósági formalításra vonatkozó működési szabályaik enyhítik a nem latin-amerikai jogi forradalmak magyarázatában kulcsfontosságú tényezőként azonosított kiterjedt erőforrások és támogató struktúrák szükségességét. Az az Egyesült Államokban és Kanadában a jogkereső csoportoknak mélyen megalapozott támogató struktúrákra van szükségük a jogaik érvényesítésére irányuló bírósági stratégia nehézségei és költségei miatt. Az itt vizsgált két latin-amerikai esetben az ilyen támogató struktúrákra való igényt nagyrészt megszünteti, hogy a felsőbbbíróságok felhagytak a magas szintű bírósági formalításokkal, elfogadták a keresetőség tág fogalmát, megszüntették a hozzáférés számos akadályát, és viszonylag gyorsan megoldották az ügyeiket.

A cikk a következőképpen alakul. Az első szakasz meghatározza a jogi forradalmak fogalmát, és foglalkozik a meglévő szakirodalommal, amelyet a nem latin-amerikai országokban zajló jogi forradalmak magyarázatára használnak. A következő szakasz rövid áttekintést nyújt a latin-amerikai igazságügyi reformokról, majd megvitatja, hogy a gyakori magyarázatok alapján miért kell vagy nem kell jogforradalmat várnunk Costa Ricában és Kolumbiában. Az ezt követő szakaszok részletezik a két országban lezajlott jogi forradalmak mértékét, majd a Costa Rica-i és kolumbiai tapasztalatok alapján bemutatnak egy alternatív magyarázatot a latin-amerikai jogi forradalmakra. Az utolsó szakasz általánosabb következtetéseket von le arra vonatkozóan, hogy milyen körülmények között virágozhatnak a jogi forradalmak.

A jogok forradalmának meghatározása és magyarázata

Charles Epp (1998: 7) szerint a jogforradalom egy ország legfelsőbb bíróságának viselkedésében bekövetkező változás, amely az elsődlegesen tulajdonjogi és szerződéses ügyek tárgyalásától az egyéni jogok rutinszerű védelmére tér el; a felsőbb bíróságok "az átlagpolgár egyéni jogainak őrzőjeként kezdik felfogni feladatukat" (Epp 1998: 2). Vagyis a jogforradalmak eredményeképpen a hagyományosan marginalizált csoportok, amelyek nem csupán "vesztesek voltak a politikai színtéren, [hanem] örök vesztesek" (Cover 1982: 1287), képesek a bíróságok hatalmát kihasználni, hogy alkotmányos jogokat követeljenek, amelyeket korábban nem védtek. Az Egyesült Államokban ez az afroamerikaiakra, a nőkre, a rabokra és újabban a melegekre is vonatkozott. Miközben általános egyetértés lehet abban, hogy mi számít jogforradalomnak, némi vita továbbra is fennáll arról, hogy mikor is kezdődnek ezek a forradalmak. Például nincs elfogadott dátum, amely az amerikai jogforradalom kezdetét jelölné, csak abban van általános egyetértés, hogy az valamikor az 1930-as és az 1960-as évek között kezdődött. Az 1930-as évek előtt az amerikai Supreme Court szinte kizárólag "üzleti vitákkal foglalkozott, és gyakran támogatta a vállalkozások és gazdag magánszemélyek által benyújtott tulajdonjogi követeléseket". Az 1960-as évekre azonban a Bíróság ügyrendjének 70 százaléka már a modern egyéni jogokkal kapcsolatos ügyekkel foglalkozott (Epp 1998: 2).³

A jogok forradalmait hagyományosan a Bill of Rights-ra és az aktivista bírákra hivatkozva magyarázták. Charles Epp (1998: 5) azonban úgy véli, hogy "az alkotmányos rendelkezések és a bírák általános hangsúlyozása eltűzött". Megjegyzi, hogy a Bill of Rights pusztja létezése az amerikai alkotmányban nem volt elegendő ahhoz, hogy egy jogforradalom elinduljon. Valójában a Bill of Rights létezésének első 150 évében nagyrészt figyelmen kívül hagyták. Epp azzal járult hozzá a jogforradalmak megértéséhez, hogy azonosította, milyen körülmények között kényszerítik ki az alkotmányban előírt polgári jogokat és szabadságjogokat. Azt állítja, hogy "a Bill of Rights számít, de csak olyan mértékben, amilyen mértékben az egyének képesek mozgósítani a szükséges erőforrásokat, hogy stratégiai pereskedés útján hivatkozhasanak rájuk" (Epp 1996: 765). Az alkotmányosan védett jogok létezése tehát csak minimális feltétele a jogforradalomnak. A mély zsebű, jól szervezett jogi támogató struktúrák jelenléte az, ami "alapvető fontosságú a jogi forradalom kialakításában".⁴ Ezek a támogató struktúrák biztosítják a csoportok számára a szükséges pénzügyi és technikai készségeket ahhoz, hogy az ügyeket keresztülvigyék a bíróságon.

3 Egy másik, még mindig nagyon is élő vita a nem választott bírák normatív értékéről szól, akik olyan döntéseket hoznak, amelyeket egy demokratikus társadalomban a nép által választott képviselőknek kellene meghozniuk, de ezzel itt nem foglalkozunk (Larkins 1998; Taylor 2004; Sieder, Schjolden és Angell 2005).

4 Epp számára a jogi támogató struktúrák közé tartoznak a jól finanszírozott (állami vagy magán) jogvédő szervezetek és a jogérvényesítésben jártas ügyvédek.

a lassú, bonyolult bírósági fellebbezési eljárás, először az alsóbb szintű bíróságok, majd a fellebbezési bíróságok, végül pedig az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága elé kerül. ⁵ Második céljuk, hogy nyilvános vitát és elegendő számú ügyet generáljanak, hogy azok végül az alsóbb fokú bíróságoktól a Legfelsőbb Bírósághoz kerülhessenek.

Ez azt jelenti, hogy a jogérvényesítés költségei és jogi nehézségei miatt ezek az ügyek az alsóbb fokú bíróságokon elsorvadnának vagy elbuknának leleményes támogató csoportok nélkül. A jogi forradalmak tehát nem kizárólag a bírói vezetés és/vagy a jogpozitív alkotmányok függvényei; szükség van egy "jogi mozgósítást támogató struktúra" létrehozására. Ezek a következtetések alátámasztják Oberschall (1993) és mások korábbi, az Egyesült Államokkal kapcsolatos munkáit. Oberschall megjegyzi, hogy a National Association for the Advancement of Colored People (NAACP), az American Civil Liberties Union (ACLU) és a hasonló hajlamú magánalapítványok szervezeti struktúrái és mély zsebei voltak azok, amelyek az egyéni jogérvényesítéshez szükséges szervezeti infrastruktúrát finanszírozták. ⁶ Más szóval, e támogató struktúrák nélkül a jogok nem követelhetők és nem érvényesíthetők. Így az Egyesült Államokban az igazságszolgáltatási rendszer felépítése szükségszerűen megköveteli a támogató szervezetek központi fontosságú szerepét, hogy a bíróságok figyelembe vegyék és megvédjék ezeket a jogokat.

Az amerikai jogforradalomnak ezt a magyarázatát használták arra, hogy más országokban - beleértve a kevésbé fejlett demokratikus országokat is - a jogforradalmak létezését vagy hiányát magyarázzák (lásd például Flemming és Krutz 2002; Conant 2006). Úgy tűnik, hogy meggyőző magyarázatot kínál a latin-amerikai jogvédő forradalmak általános hiányára is az 1980-as évek végi és 1990-es évek eleji igazságügyi reformokat megelőző időszakban, amikor a szükséges előfeltételek hiányoztak. Nem magyarázza azonban a jogvédő forradalmak létezését vagy időzítését sem a mai Costa Ricában, sem Kolumbiában.

Lehetne azzal érvelni, hogy Epp csak a common law jogrendszereket tárgyalta (Latin-Amerikában hagyományosan polgári jogi jogrendszert alkalmaznak), és így nem várható el tőle, hogy a latin-amerikai eseteket figyelembe vegye. Azonban Epp

---

5 Ez persze igen valószínűtlen eredmény, tekintve, hogy az amerikai Legfelsőbb Bíróság évente csak mintegy 150 ügyet választ ki, ami a certiorari megfontolásra benyújtott ügyek körülbelül 5 százaléka (Rehnquist 1985: 6). Rehnquist a továbbiakban mind a fellebbezési eljárás lassúsága, mind pedig az általa kiválasztott ügyek kis száma ellen érvel: "[Az] állítás, hogy valójában kívánatos lenne hagyni, hogy a szövetségi jog fontos kérdései néhány évig "szikkadjanak" az alsóbb fokú bíróságokon, mielőtt a Legfelsőbb Bíróság foglalkozna velük, számomra nagyon furcsa javaslatnak tűnik; legjobb esetben is erényt csinál a szükségszerűségből".

6 Ezzel párhuzamosan a szövetségi kormány létrehozta a Jogi Szolgáltató Társaságot, "hogy finanszírozza a szegények számára a szomszédos irodákban dolgozó ügyvédek, akik egyéni ügyfélszolgálatot biztosítottak, és rendszerszintű, osztályszintű alapon támadták a kormányzati gyakorlatot" (Hershkoff n.d.).

magyarázat nem kizárólag a common law rendszerekre jellemző tényezőkre támaszkodik, és így elméletileg más típusú igazságszolgáltatási rendszerekre is alkalmazható. Ehelyett az olyan tényezők, mint a nagyméretű ügyvédi irodák felemelkedése, az erős civil társadalmi egyesületek, amelyek a marginalizált csoportok számára forrásokat biztosíthatnak, bármely országban előzetesen elküldhetők, függetlenül a jogrendszer alapjaitól. Következésképpen elvárható, hogy az általa a common law jogrendszerek számára fontosnak és relevánsnak ítélt tényezők a polgári jogrendszerekben is működjenek. Valójában, ahogyan azt az alábbiakban bemutatom, nem a jogrendszer típusa számít abban, hogy bekövetkeznek-e és hogyan zajlanak a jogforradalmak. Sokkal inkább a bíróságokhoz való hozzáférést szabályozó szabályok és a bíróságok belső működési szabályai befolyásolják, hogy milyen típusú és mértékű erőforrások szükségesek a bíróságok hatalmának sikeres kihasználásához. Ezeket az intézményi tényezőket nem befolyásolja a jogi rendszer típusa, de jelentősen befolyásolhatják a jogaik védelmére törekvők stratégiáit. Az em- pirikus tanulmányom alapját képező latin-amerikai esetek - Costa Rica és Kolumbia - alátámasztják ezt az érvelést, illusztrálva azoknak az intézményi szabályoknak a központi jelentőségét, amelyek lehetővé teszik a társadalmilag és politikailag gyenge csoportok számára, hogy jogaik védelmében sikeresen érvényesítsék jogi követeléseiket, még jól finanszírozott támogató szervezetek hiányában is.

Igazságügyi reform és jogi forradalmak Latin-Amerikában

Első pillantásra, az 1980-as évek végi és 1990-es évekbeli igazságügyi reformhullám előtt Epp magyarázata meggyőző magyarázatot ad a latin-amerikai jogi forradalmak hiányára. Bár számos latin-amerikai ~~aktív~~ történelmileg nagyvonalúan biztosította a jogokat, az ígért alkotmányos jogok és az egyének által élvezett jogok valósága között általában jelentős szakadékok tátongtak. Ahogy 1959-ben megjegyezték, "az alkotmányok sehol sem olyan rugalmasak és kevésbé betartottak", mint Latin-Amerikában.⁷ Brian Loveman (1993: 5) is megjegyzi, hogy a korai latin-amerikai alkotmányok gyakran sorolták fel a polgári szabadságjogokat és jogokat, de ezeket "rendszeresen kísérték... a politikai válság idején történő felfüggesztésükre vonatkozó rendelkezések". A kormányok és a felsőbb bíróságok hasonlóképpen úgy tekintettek ezekre a jogokra, mint "törekvésekre" vagy "a jogok pusztá proklamációjára" (Rodríguez-Garavito, Uprimny és García-Villegas 2003: 157), nem pedig "tényleges" jogokra, amelyeket a bíróságoknak érvényesíteniük kellene és kellene, vagy a kormányoknak el kellene ismerniük.

7 Mecham (1959) idézi Karst és Rosenn (1975: 79). A cikk azt is megjegyzi, hogy a latin-amerikai alkotmányok történelmileg rövid életűek voltak; a függetlenségtől 1959-ig Latin-Amerika 20 országa 186 alkotmányt hozott létre, ami országonként átlagosan 9,3 alkotmányt jelent kevesebb mint 140 év alatt.

Latin-Amerikában a felsőbb bíróságok tétlenségének hosszú története számos tényezőre, különösen a polgári jogi jogrendszer jellegére való hivatkozással magyarázható. Ebben a rendszerben a legfelsőbb bírósági bíraktól elvárták, hogy a törvények technokrata végrehajtói legyenek, tiszteletudóak a választott (vagy kinevezett) kormányzati ágakkal szemben, és csak kivételes körülmények között avatkozzanak be (Merryman 1985: 35; Rosenn 1987). Latin-Amerikában a bírói kar funkcionáriusai általában rosszul fizetettek és alulszemélyzetettek voltak, ami kiemeli a bíróságok kisebb szerepét (Friedman és Perez-Perdomo 2003: 12). A felsőbb bíróságok cselekvési hajlandóságának hiányát súlyosbította a bíróságok által alkalmazott rendkívül formális jogi eljárások. Ezen túlmenően a keresetőséget nagyon szűken határozták meg, a jogi szakértelmet és az anyagi költségeket is magában foglaló jelentős akadályok néhány állampolgár kivételével minden polgár számára megnehezítették a bírósághoz való hozzáférést. A bíróságok belső működési szabályai lassúvá és nehézkessé tették a bírósági eljárást.

Epp következtetéseinek szellemében a jogvédő forradalmak hiánya még Latin-Amerika jól működő demokráciáiban is magyarázható azzal, hogy a jogbarát alkotmányok önmagukban nem voltak elegendők. A jogbarát bírák hiánya, és ami még fontosabb, a jól finanszírozott, jogi támogató struktúrák hiánya gyakorlatilag elzárta az ajtót a jogi forradalom kilátásai előtt. Ráadásul a társadalmilag és politikailag marginalizált csoportok általában bizalmatlanok voltak a jogi intézményekkel szemben, így ezek a csoportok nem valószínű, hogy bírósági stratégiát követtek volna jogaik érvényesítésére (Couso 2006: 62).⁸ A latin-amerikai helyzetet súlyosbítja, hogy a nagyméretű, amerikai típusú ügyvédi irodák továbbra is ritkaságszámba mennek (Friedman és Perez-Perdomo 2003: 11). Az Egyesült Államokban a nagy ügyvédi irodák növekedése volt az, ami Epp (1998) szerint elősegítette az ügyvédi irodák demográfiai diverzifikációját, valamint azt, hogy az egyes ügyvédek e nagy irodákon belül képesek legyenek pro bono jogi ügyeket vállalni, és jobban specializálódnak az alkotmányjogra.

Még az 1980-as években is elképzelhetetlen volt egy latin-amerikai jogvédő forradalom lehetősége. Először is, számos országban katonai diktatúra uralkodott, ami nagyon kevés teret engedett a független bírósági fellépésnek a jogok védelme érdekében. Másodszor, még a régió demokráciáiban is kevés várakozás volt arra, hogy a felsőbb (legfelsőbb vagy alkotmányos) bíróságok szakítanak a bírói tétlenség történelmi mintájával, és fellépjenek a népi hatalom alkotmányellenes intézkedései ellen, vagy az egyéni vagy kollektív jogok javára kezdenének ügyeket eldönteni.

A bíróságok szerepe Latin-Amerikában az 1980-as években kezdett megváltozni, amit nagymértékben külső erők, különösen a nemzetközi pénzügyi intézmények (IFI-k), fejlesztési ügynökségek és nem kormányzati szervezetek motiváltak (Domingo és Sieder

---

8 Ezt az érzést jól érzékelteti Pablo Neruda "Los jueces" című verse, amelyben a bíróságokat a hatalom nélküli marginalizált csoportok az állami és elit hatalom egy újabb karjának tekintik, nem pedig potenciális szövetségesnek, aki megvédi a jogaikat (Neruda 1981: 173-174).

2001; Jarquin és Carrillo 1998). Közép-Amerikában például az igazságügyi reformot a régió testvérnyilkos polgárháborúinak megszüntetését segítő egyik mechanizmusként alkalmazták (Popkin 2000). Más reformprojektek a Világbank "jó kormányzás" célkitűzésének részét képezték (Faundez 1997). A következő 20 évben több mint 100 millió USD-t irányítottak Latin-Amerika-szerte igazságügyi reformprojektekre, ami az igazságügyi menetrendet eredetileg ~~mi~~ feltevések és célok összeolvadását eredményezte (Wilson, Rodriguez és Handberg 2005). Miközben azonban számos latin-amerikai ország megreformálta igazságszolgáltatási rendszerét, és a bíróságok elkötelezettebbé váltak, csak néhány országban történt jogforradalom; sok más országban a megreformált igazságszolgáltatási rendszerek elmaradtak a finanszírozó ügynökségek törekvéseitől (Hammergren 1998; Prillaman 2000; Ungar 2002; Domingo és Sieder 2001; Domingo 2003).

Costa Rica és Kolumbia - jogvédő forradalmak valószínűtlen helyeken?

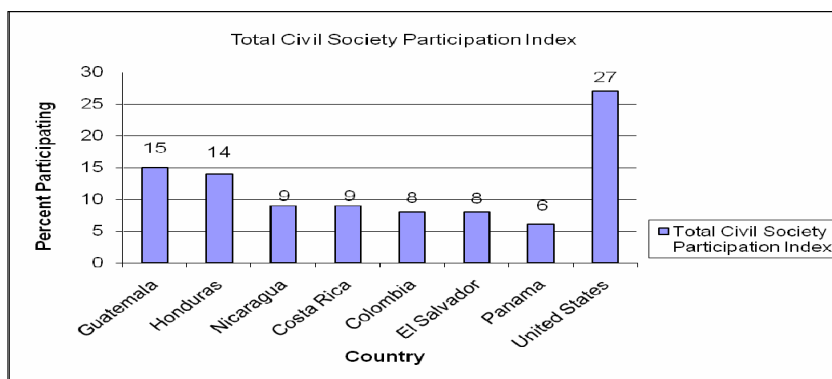
Míg számos latin-amerikai országban még nem kezdődött meg semmiféle jogforradalom, Costa Rica és Kolumbia jogai általában véve Latin-Amerika legkiterjedtebbnek számítanak; vitathatatlanul még az Egyesült Államok és Kanada jogainál is mélyrehatóbbak. E két jogi forradalom kiterjedt jellegét egyre több szakirodalom tárgyalja a gyakorlati szakemberek és a tudományos szakemberek körében egyaránt.⁹ Más születőben lévő jogi forradalmak még Argentína hagyományosan a végrehajtó hatalom által dominált Legfelsőbb Bíróságán is megfigyelhetők, amely óvatosan mozdult el az alkotmányos jogok védelme felé (Gargarella 2006; Sumlovitz 2005). Chilében a Legfelsőbb Bíróság, amely köztudottan nem volt hajlandó részt venni a jogokkal kapcsolatos kérdések eldöntésében, Augusto Pinochet volt diktátor letartóztatása után kezdte újragondolni az egyéni jogok védelmében betöltött szerepét az Egyesült Királyságban (Couso 2004, 2005; Hilbink 2003, 2007; Huneus, 2006).

Mivel Costa Rica a félteke egyik legrégebbi demokratikus rendszerével, politikailag független bíróságokkal és jogbarát alkotmánnyal rendelkezik (Wilson 2005), a jogi forradalom kialakulása talán nem is lenne olyan meglepő, de a meglévő szakirodalom nem tudja megmagyarázni sem az időzítését, sem pedig a tényleges létezését. Epp magyarázata a mély zsebű támogató szervezetekre és a nagyméretű ügyvédi irodákra összpontosít, amelyek közül egyik sem létezik Costa Ricában. A Costa Rica-iak általában nem csatlakoznak szervezetekhez, és ahogy az 1. ábra mutatja, a Costa Rica-i civil társadalom gyenge, a leggyengébbek közé tartozik Közép-Amerikában, a Costa Rica-iaknak mindössze 9 százaléka vesz részt civil társadalmi vagy-

9 Kolumbia esetében lásd Uprimny (2006); Cepeda (2005; 2004). Costa Rica esetében lásd Cruz Castro (2006); Wilson (2005; 2007); Urcuyo (1995); Wilson és Rodríguez (2006); Rodríguez (2002); Murrillo (1994).

szervezetek. Ez szöges ellentétben áll az Egyesült Államokkal, ahol Epp megjegyzi, hogy a jól finanszírozott támogató szervezetek mindenütt jelen vannak. Az 1. ábra azt mutatja, hogy az Egyesült Államokban a civil társadalomban való lakossági részvétel háromszor magasabb, mint Costa Ricában.¹⁰ Továbbá a politikai pártok gyengék, és ha már kormányra kerültek, egyre kevésbé képesek határozott gazdasági és szociális politikákat végrehajtani (PEN 2004; Wilson 2007). A Costa Rica-i ügyvédi irodák pedig általában nagyon kis méretűek,¹¹ ellentétben az amerikai és kanadai nagy, sokszínű cégekkel, amelyeket Epp fontosnak tart a gyenge és marginalizált csoportok jogi küzdelmeinek megkönnyítésében és támogatásában.

1. ábra: A civil társadalom teljes részvételi indexe

Forrás: A közép-amerikai és kolumbiai esetekre vonatkozóan Seligson et al. Az Egyesült Államokra vonatkozó szám Seligson módszertanát ismelti meg a 2004-es NES-adatok felhasználásával.

Kolumbia még kevésbé tűnik termékeny helyszínnek egy jogvédő forradalom számára, mivel hosszú politikai erőszakos története miatt. Az 1. ábra azt is mutatja, hogy Kolumbia civil társadalma hasonlóan nagyon gyenge, a lakók csak mintegy 8 százaléka vesz részt civil társadalmi szervezetekben. Más latin-amerikai országokhoz hasonlóan a kolumbiai ügyvédi irodák is általában nagyon kicsik és nem specializálódtak. Epp magyarázata szerint ezek a tényezők arra utalnak, hogy Costa Ricában valószínűtlen, Kolumbiában pedig gyakorlatilag lehetetlen lenne egy jogi forradalom bekövetkezése.

Érdekes módon a jogvédő forradalom ezen előfeltételeinek megléte vagy hiánya csak részben képes megjósolni a jogvédő forradalmak tényleges helyét a régióban. Costa Ricában jelentős jogi forradalom zajlott le

10 Az Egyesült Államokra vonatkozó számot a 2004-es National Election Study (NES) adatai és Seligson (2004) módszertanának durva közelítése alapján állították össze.

11 Személyes levelezés Juan Carlos Rodríguez Corderóval, az UMCA jogi karának dékánjával, Costa Rica, 2007. május.

Az 1980-as évek vége óta a jogérvényesülés annak ellenére folytatódik, hogy nincsenek olyan erős szövetségek, amelyek forrásokat tudnának biztosítani a marginalizált csoportok vagy egyének támogatásához, hogy jogérvényesítéseiket a jogi láncolaton keresztül érvényesítsék. Kolumbia, amely a legkevésbé valószínű, hogy jogvédő forradalomra számíthat, valójában a félteke egyik legmesszebbmenő jogvédő forradalmát élte át. Ha az Epp által felvázolt, a jogi forradalmak előfeltételei nem teljesülnek ezekben az országokban, akkor milyen egyéb tényezők járultak hozzá ehhez a valószínűtlen eredményhez?

Kolumbia és Costa Rica, mindkettő egykori spanyol gyarmat, a XIX. század első negyedében független köztársasággá vált, polgári jogrendszert örökölt, és erős végrehajtó hatalom uralta kormányokkal rendelkezett. Mindkét országban a felsőbb bíróságok fokozatosan megkapták a bírói felülvizsgálat jogát. Kolumbiában a Legfelsőbb Bíróság 1858-ban kapott bírói felülvizsgálati jogot, de csak a huszadik század eleje után kezdett el nagyon korlátozott bírói felülvizsgálati jogkört gyakorolni. Az 1910-es évektől az 1950-es évek végéig a Legfelsőbb Bíróság hagyományt teremtett a bírósági felülvizsgálati jogkörének használatára, így az 1991-es alkotmány megírásakor a kolumbiai bíróságnak már hagyománya volt a bírósági felülvizsgálatra és jelentős joggyakorlatra (Cepeda-Espinosa 2004: 692-695).

A Costa Rica-i esetben, még ha a Legfelsőbb Bíróság hivatalosan kapott is bírói felülvizsgálati jogkört, nem volt nagy lelkesedése, hogy ezt a jogkört alkalmazza. Még 1957 után is, amikor a Legfelsőbb Bíróság politikai és pénzügyi függetlenséget is élvezett, "a bírák túlzott féltékenységgel gyakorolták az alkotmányos ellenőrzést" (Gutiérrez 1999). Az 1948-as polgárháborút követő 50 évben például mindössze 155 alkotmányossági ügyet nyújtottak be a Legfelsőbb Bírósághoz (PEN 2001: 64), és csak nagyon kevés *amparo* ügyet.¹²

Costa Rica esetében a huszadik század második felét egy rövid polgárháború jellemezte, amelyet egy új elit rendezése, egy új, jogokban gazdag alkotmány kihirdetése és a félteke egyik legdemokratikusabb országává való visszatérés követett. Kolumbia politikai történelme nem volt ilyen kegyes. Mióta Kolumbia 1810-ben függetlenné vált Spanyolországtól, politikai életét a két domináns politikai párt, a konzervatívok és a liberálisok közötti végtelen testvérháború "uralta", amely a huszadik század közepéig tartott. Az 1970-es években a két párt közötti hatalommegosztási megállapodás, a "Nemzeti Front" Kolumbia politikai történelmének új szakaszát nyitotta meg (Bernal 2006), amelyet "a féktelen korrupció, a magas absten-

12 Az *amparo* végzés korlátlanul garantálja mindenkinek a bírósághoz fordulás jogát az Alkotmányban meghatározott valamennyi olyan jog fenntartása vagy helyreállítása érdekében (IV. és V. szakasz, egyéni és szociális garanciák), amely még nem tartozik a *ha-beas corpus* rendelkezés (az Alkotmány 48. cikke) alá. Valójában az ügyek száma olyan alacsony volt, hogy a Legfelsőbb Bíróság hivatalban lévő bírái azzal érveltek, hogy nincs elég munka ahhoz, hogy indokoltá tegye egy alkotmánybíróság létrehozását (Rodríguez Cordero, 2002: 43).

a kolumbiai társadalom széles rétegei szemében a legitimitás teljes hiánya" (Barry 2002). A Nemzeti Front kormányainak e hiányosságai és a két domináns politikai párttal nem szövetséges csoportok politikai kirekesztése gerillalázadásokat és egyre fokozódó politikai és kábítószer-kereskedelmi erőszakot szült az 1980-as években, amely számos polgár, három elnökjelölt, számos baloldali vezető és bíró, valamint a Legfelsőbb Bíróság bírái életét követelte.¹³

Ez a fokozódó erőszak képezte azt a hátteret, amely előtt egy választott alkotmányozó gyűlés vállalta az új alkotmány megírásának feladatát. A közgyűlés küldöttei a csoportok széles körét képviselték, köztük a volt gerillákat, az őslakosokat, a különböző etnikai és vallási kisebbségeket, valamint számos, a kolumbiai politikai folyamatból korábban kizárt, társadalmilag marginalizált csoport képviselőit (Garcia-Villegas 2001; Brooke 1991).¹⁴

Az 1990-ben megválasztott konvenció rendkívül népszerű vállalkozás volt, és a lakosság 90 százaléka támogatta. A végleges alkotmányos dokumentum az 1886-os, jogokban szegény alkotmányt váltotta fel. Az alkotmányt öt hónapig tartó intenzív vita eredménye volt, amelyet ezek az eltérő csoportok folytattak egy olyan dokumentumtervezetről, amelyet "az összehasonlító alkotmányjogban jártas, ragyogó fiatal jogászok csapata" (Rosenn 1992: 661) készített. Az 1991-es új alkotmányt

nem egy diadalmas forradalom terméke, hanem egy rendkívül összetett történelmi kontextusban tett kísérlet a demokrácia kiterjesztésére irányuló megállapodásra, hogy szembeszálljon az erőszakkal és a politikai korrupcióval (Uprimny 2007:10).

Uprimny azt állítja továbbá, hogy az alkotmányozó képviselők úgy vélték, hogy "a kirekesztés, a részvétel hiánya és az emberi jogok védelmének gyengesége a kolumbiai válság alapvető okai" (Uprimny 2007: 10).

A konvenció két fő eredménye egy jogokban gazdag alkotmány és egy új, független alkotmánybíróság volt, amely képes megvédeni ezeket a jogokat (Bernal 2006).¹⁵ De Epphez hasonlóan Garcia Villegas (2001) is azt állítja, hogy abban a barátságtalan környezetben, amelyben kihirdették, az új alkotmány önmagában nem sok mindent tudott elérni. Mégis, mind a

13 John Martz (1992) szerint az Unión Patriótica 87 polgármesterjelöltje közül nem kevesebb, mint 20-at és "több mint száz más párt önkormányzati tisztségre pályázó jelöltjét ölték meg az 1988-as választásokat megelőző hat hónap során".

14 Morgan (1999: 258) rámutat, hogy bár nagyon kevés nőt választottak meg küldöttnek, sok küldött szimpatizált a nők ügyeivel. A küldöttek egyharmada lefegyverzett gerillacsoportokat képviselt, két küldött evangélikus protestáns volt, és három őslakos több mint 80 őslakos csoportot képviselt (Brooke 1991).

15 Bernal (2006) szerint az alkotmánybíróság ötletét az ilyen típusú bíróságokkal kapcsolatos pozitív tapasztalatok adták, amelyeket a Franco utáni Spanyolországban és a II. világháború utáni Németországban nehéz körülmények között szerzett nehéz tapasztalatoknak tekintettek.

országokban az új alkotmánybíróságok feladták a bírói tiszteletet és a merev jogi formalitást. Ehelyett a bíróságok agresszívan igyekeztek megvédeni az alkotmányban előírt jogokat, még a társadalmuk leggyengébb, leginkább marginalizált csoportjai számára is. Fernando Cruz alkotmánybíró megjegyzi, hogy Costa Rica legfelsőbb bíróságának új kamarája az alkotmányt "kevés következménnyel járó formális hivatkozási dokumentumból... élő joganyaggá alakította át, amely a Costa Rica-i társadalom minden szintjén ténylegesen alkalmazandó" (Cruz 2006: 559).

A két országban az alkotmánybíróságok ügyforgalma gyorsan nőtt. A kolumbiai bíróság fennállásának első teljes 13 éve alatt az Alkotmánybíróság által hozott *tutela*¹⁶ fellebbviteli határozatok száma az 1992-es 182-ről 2005-re 1061-re nőtt, majd 2007-ben kissé csökkent, 902 ügyre. Évente az 1992-es 8 060-ról 2005-ben 221 348-ra nőtt az Alkotmánybírósághoz mérlegelési jogkörben automatikusan fellebbezett tutela-ügyek száma, ami a 44 milliós országos népességből összesen 1,4 millió ügyet eredményezett (Cepeda-Espinosa 2005: 77; Cepeda-Espinosa 2006: 21-23).¹⁷

Hasonló időszak alatt a Costa Rica-i Alkotmánybíróságon az *amparo* ügyek száma az 1990-es kevesebb mint 1000-ról 2005-re több mint 16 000-re, 2007-re pedig majdnem 17 000-re nőtt (Sala Constitucional 2008). Az arányos ügyszám, a népességszámot figyelembe véve, azt mutatja, hogy a két bíróság ügyszámának növekedési üteme nagyon hasonló.¹⁸ Mindkét országban az alkotmánybíróságok az eléjük terjesztett ügyek nyomán gyakorlatilag az alkotmányuk minden cikkével foglalkoztak (Cepeda-Espinosa 2005; Wilson 2005). Talán azonban, bár az ügyek számának masszív növekedése jelentős elmozdulást jelez a bírói passzivitásról a bírói aktivitás felé, önmagában még nem erősíti meg a jogok forradalmának létezését. Ahhoz, hogy megállapíthassuk a jogi forradalom létezését, meg kell vizsgálnunk a felpereseket, az ügyeket és a Bíróság döntéseit.

16 A kolumbiai *tutela-határozat* hasonló a Costa Rica-i *amparo-határozathoz*. Mindkettő egyszerű jogi igény az alapvető alkotmányos jogok védelmére.

17 A Tutela-ügyeket Kolumbia bármelyik bíróságán be lehet nyújtani. E bíróságok döntése ellen automatikusan fellebbezni lehet az Alkotmánybírósághoz. Az ország összes bíróságának engedélyezése a tutela-ügyek elbírálására tovább javítja a bírósági rendszerhez való hozzáférést, mivel az ország minden részén vannak bíróságok.

18 Costa Rica 4,3 milliós lakossága körülbelül tizede a 44,3 milliós Kolumbiának (U.S. Department of State 2008a, 2008b), míg az esetek száma hasonlóan arányos.

A kolumbiai és Costa Rica-i jogok forradalmának terjedelme

A forradalmak mértékét a szakirodalom az új bíróságok létrehozása előtti és utáni jogi helyzet vizsgálatával, valamint annak vizsgálatával állapította meg, hogy a marginalizált csoportok képesek voltak-e jelentős, végrehajtható bírósági döntéseket hozni jogaik védelmében. Az, hogy Kolumbiában jogvédelmi forradalom zajlott le, nem kérdéses, és máshol már részletesen bemutatásra került (Cepeda-Espinosa 2004; Uprimny 2004, 2007). Itt csak egy rövid, nagy vonalakban felvázolt képet nyújtok a (társadalmilag és politikailag) leginkább marginalizált csoportok által megnyert kulcsfontosságú bírósági döntésekről, hogy ízelítőt adjak a jogforradalom mélységéről.

Kolumbia

Dennis Lynch még 1981-ben is azzal érvelt, hogy Kolumbiában "kevés okunk volt azt hinni, hogy a bírói kar vagy a kormányüggyédek nagyon fogékonyak lennének a jogi érdekérvényesítés innovatív formáira" (Lynch 1981). 1991 óta azonban számos marginalizált csoport és egyén gyakran és rutinszerűen használta az *actio popularis*-t és a *tutela*-t jogi lehetőségként alkotmányos jogaik érvényesítésére. Ezek közé az igénylők közé tartoznak a kolumbiai társadalom leggyengébb, legmarginalizáltabb csoportjai is, mint például a fogvatartottak, a melegek, az AIDS-szel élők (PLWA), a nők és az óslakosok (Morgan 1999).

Az egyik legkorábbi és legjelentősebb ügy, amely a kialakulóban lévő jogi forradalomra utal, az 1992-es ügy volt, amely garantálta a PLWA-knak az államilag finanszírozott antiretrovirális gyógyszerekhez való hozzáférést (T-484/92).¹⁹ Ez a döntés, több száz hasonló ügygel együtt, garantálta az egészséghez való jogot.

ha ez a védelem szükséges a veszélyeztetett alapvető jogok, például az élethez és a személyes integritáshoz való jog (a diagnosztikai szolgáltatások, gyógyszerek, kezelések, műtétek stb. tekintetében) vagy az emberi méltósághoz való jog megőrzéséhez (Cepeda-Espinosa 2004: 697).

Ezt az ítéletet továbbvitték a gyermekek egészségügyi jogai tekintetében (SU-043/95), amelyek a Bíróság szerint önmagukban is alapvető jognak minősülnek. Ezek a határozatok jelentős erőforrásokat követeltek meg az államtól annak érdekében, hogy elfogadja a Bíróságnak az egészséghez való jogról és az államnak az ellátás biztosításában betöltött szerepéről alkotott nézetét. A homoszexuálisok egy másik megbélyegzett csoport, amelyet az állam diszkriminált, és amely társadalmilag és politikailag marginalizálódott, de amely

---

19 Ezt a döntést 1997-ben kiterjesztették, és arra kényszerítették az államot, hogy fedezze a szükséges gyógyszereket vagy eljárásokat a saját kezelésüket finanszírozni

nem képes PLWA-k számára, még akkor is, ha a szükséges gyógyszerek hivatalosan nem szerepelnek az elérhető kezelések katalógusában.

kihasználta az Alkotmánybíróság hajlandóságát, hogy fenntartsa az alkotmányos jogait. A meleg nemcsak a hivatalosan szankcionált diszkriminációtól szenvedtek, hanem a halálosztagok akcióinak könnyű és gyakori célpontjai is voltak.²⁰ Bírósági határozatok (például T-097/94; T-569/94; T-037/95; C-098/96; C-481/98; T-101/98; C-507/99) hatályon kívül helyezték a homoszexuálisokkal szembeni, hosszú ideje fennálló hivatalos diszkriminációt a foglalkoztatásban (rendőrség, katonaság és ~~ott~~). Az Alkotmánybíróság döntéseinek közvetlen eredményeként a melegszerkezetek láthatóbbá váltak és jobban bekapcsolódtak a társadalom egészébe és a politikai folyamatokba.²¹ Ez nem jelenti azt, hogy a meleg alapvető jogainak védelme abszolút volt. Valójában ezt a pontot Uprimny (2007) hangsúlyozottan kiemeli. Megjegyzi, hogy az Alkotmánybíróság bizonyos határokat szabott annak, hogy meddig hajlandó elmenni a meleg alapvető jogainak védelme érdekében. A Bíróság azzal érvelt, hogy a melegek

nem érheti hátrányos megkülönböztetés orientációjuk miatt, de nem lehet őket a heteroszexuális párokkal egyenlővé tenni a "család" fogalmának megállapítása vagy a társadalombiztosítási juttatások igénybevétele szempontjából (Cepeda-Espinosa 2005: 83).

A Bíróság az azonos neműek egyesülésének elismerése ellen is döntött (C-098/98), fenntartotta egy olyan törvény alkotmányosságát, amely megtiltotta a melegeknek a gyermekek örökbefogadását (C-814/01), és azt is kimondta, hogy az egészségügyi rendszer nem köteles elfogadni a meleg élettársakat kedvezményezettként (SU-623/01) (Uprimny 2007: 4).

A Bíróság azonban más, társadalmilag marginalizált, politikailag gyenge csoportok, köztük a fogvatartottak javára is hozott ítéletet, és minimális feltételeket biztosított számukra a fogva tartás (T-153/98 és SU-995/99) és az egészségügyi ellátás (T-606/98; T-607/98; T-530/99) tekintetében. A 2000-ben kezdődő alkotmánybírósági határozatok sora pedig a közalkalmazottak gazdasági jólétét védi (C-1433/00; C-1064/01; C-1017/03; C-931/04) (Bernal 2006). A

A Bíróság a minimálbérek kérdésében is megszólalt (T-426/92 és C-1433/00), és jegyzőkönyvbe van véve, hogy "az éves bérfelkötések soha nem lehetnek alacsonyabbak, mint az előző évi inflációs ráták, hogy a minimálbér-emeléseket ~~finál~~" (Cepeda-Espinosa 2004, 645). Végül a folyamatos politikai erőszak miatt lakóhelyüket elhagyni kényszerült emberek (a belső menekültek) 2004-ben az Alkotmánybírósághoz fordulhattak, hogy az államot rákényszerítsék az egészségügyi ellátáshoz és oktatáshoz való alapvető jogaik teljesítésére (T-025/04).

20 Az UNCHR 1994/95-ös jelentése a szexuális kisebbségek elleni jelentős halálosztagok kolumbiai akcióiról számolt be E/CN.4/1995/50/ADD.1 és E/CN.4/1995/111.

21 A meleg alkotmánybíróságon keresztül történő sikeres jogérvényesítéséről lásd Guzmán (n.d.). A kolumbiai és nemzetközi hírlapok számos cikke tanúskodik a meleg helyzetének javulásáról Kolumbiában (lásd például BBC News 2007; *El Espectador* 1999: "Comunidad gay da la cara"; *El Tiempo* 1994: "Los gays de Bogotá salen a la luz").

(HRW 2005). 2006-ban az Alkotmánybíróság úgy érvelt, hogy bizonyos körülmények között az anya jogai fontosabbak, mint a magzaté, ami ténylegesen legalizálta az abortuszok egy részét egy olyan országban, ahol az abortusz az egyik legszigorúbb tilalom alatt állt. A döntést a katolikus egyházi hierarchia jelentős nyomása és a népszerű hivatalban lévő elnök ellenállása ellenére hozták meg (Forero 2006). E csoportok egyike sem tudta volna a hagyományos politikai utakon keresztül érvényesíteni jogait, mégis képesek voltak az Alkotmánybíróság hatalmát kihasználni, hogy jogaik érvényre juttassák és megvédjék őket. Akárcsak az Egyesült Államokban, a Bíróság döntései nem garantálják ezeknek a marginalizált csoportoknak az egyenlőséget, de aligha vitatható, hogy az Alkotmánybíróság döntései javították életminőségüket.

Costa Rica

Costa Rica Legfelsőbb Bíróságának új alkotmányjogi kamarája (Sala Constitucional vagy Sala IV) hasonlóképpen felhagyott a Legfelsőbb Bíróság azon hagyományával, hogy figyelmen kívül hagyja a jogügyeket, és ehelyett számos fontos ügyben a társadalmilag marginalizált, politikailag gyenge egyének és csoportok javára döntött (Wilson és Rodríguez 2006). A bíróság már hónapokkal a megalakulása után világossá tette, hogy többé nem fog vakon engedelmeskedni a népi hatalmi ágaknak. Az új Alkotmánybíróság egyik első döntése egy szerény jégkrémárusnak adott igazat, aki megvédte a jogát, hogy továbbra is a szokásos helyen, a Törvényhozó Gyűlésen kívül árulhassa portékáját az amerikai kontinens elnökeinek találkozóján (71-89. sz. határozat). A Bíróság érvelése ebben az ügyben nagyon világos üzenetet küldött arról, hogy a Bíróság hajlandó a végrehajtó hatalmat felelősségre vonni, és arra kényszeríteni, hogy a végrehajtó hatalmat az egyéni jogok figyelembevételére kényszerítse politikai kialakításakor és végrehajtásakor.

Ezt követően számos politikailag erőtlen, társadalmilag marginalizált ember fordult sikeresen az Alkotmánybírósághoz, hogy megvédje a kolumbiaiakhoz hasonlóan a jogsérelmeit. Például a PLWA, miután 1992-ben elvesztett egy kezdeti ügyet, az állami egészségügyi ügynökség jelentős ellenállása ellenében megnyerte a HIV/AIDS kezelésére szolgáló, államilag finanszírozott gyógyszerekre vonatkozó igényét, és egy külön ügyben az állami tulajdonú kórházak ellen, mivel azok megtagadták a HIV/AIDS-betegek kezelését (3001-97. sz. határozat). Ezeket az ügyeket nem egy jól finanszírozott közérdekű peres szervezet, hanem három HIV/AIDS-ben szenvedő, súlyos beteg nyújtotta be (5934-97. sz. határozat). A Bíróság döntésének alkotmányos alapja az Alkotmány 21. cikkén nyugszik, amely kimondja, hogy "az élet sérthetetlen". A Bíróság érvelése szerint,

Mit érnek a többi jog és garancia, az intézmények és programjaik, a szabadságjogok rendszerének előnyei és hasznai, ha

egy személy nem számíthat az élethez és az egészséghez való jog biztosítására? (idézi Wilson és Rodríguez 2006: 339).

Ez volt a Sala IV egyik legeggyértelműbb és leghangsúlyosabb nyilatkozata, amely az egészséghez való új jogot deklarálta. A Bíróság későbbi ítéletei erre a joggyakorlatra hivatkoztak a krónikus és/vagy halálos betegségben szenvedő emberek által benyújtott egészségügyi jogokkal kapcsolatos ügyek eldöntésekor. Az 1997-es döntésükre óta a gyógyszererekhez való jogra hivatkozó *amparo* ügyek száma minden évben nőtt, és a felperesek az ügyek több mint 60 százalékát megnyerték (CCSS 2008).²² A fogvatartottak, egy másik marginalizált, hatalom nélküli csoport, egyénileg nyújtottak be keresetet és egy sor olyan ügyet nyert meg, amelyek arra kényszerítették az államot, hogy megszüntesse a börtönök túlszűfoltóságát (4576-96. sz. ~~húzza~~ 7484-00. sz. határozat). A fogvatékkal élők és a nők szintén jelentős győzelmeket arattak a bíróságon, hogy megvédjék őket a diszkriminációtól, és hogy fizikai hozzáférést kapjanak az épületekhez, buszokhoz stb. (Wilson és Rodríguez 2006). A Costa Rica-i melegek, egy másik megbélyegzett csoport, amelyet a magán- és állami szervek hasonlóan diszkriminálnak, a kolumbiai melegekhez hasonlóan elérték, hogy egyéni jogaik védelmét elnyerjék. Az ügyeket ezúttal is inkább magánszemélyek indították, akiket nem támogattak a kis, alakulóban lévő melegszervezetek. A Costa Rica-i melegek jelentős győzelme egy 1994-es, a rendőri brutalitással kapcsolatos ügy volt (4732-94. számú határozat). A bíróság döntésének részeként a rendőröket kötelezték arra, hogy képezzék ki a melegekkel való jobb bánásmódra, aminek eredményeként szinte teljesen megszűnt a melegekkel szembeni rutinszerű rendőri erőszak (Wilson 2007; Eijkman 2007).

Kolumbiához hasonlóan a két alkotmánybíróság létrehozása előtt e marginalizált csoportok egyike sem tudta megvédeni jogait. Annak ellenére, hogy Costa Rica 50 éves, jogokban gazdag alkotmánnyal rendelkezett, a reform előtt álló Legfelsőbb Bíróság nem volt hajlandó érvényesíteni az egyéni jogokat. A Bíróság létrehozásával, a bírósági formalitások elhagyásával és a hozzáférés akadályainak ~~húzza~~ ~~húzza~~ Bíróság gyorsan olyan jogi lehetőség-struktúrát hozott létre, amelyen keresztül az egyének hatékonyan érvényesíthették jogukat.

A Costa Rica-i és kolumbiai jogvédő forradalmak magyarázata

Az alkotmánybíróságok létrehozásának idején sem Costa Ricában, sem Kolumbiában nem voltak túl fényes kilátások a jogállami forradalomra. Annak ellenére, hogy Kolumbiában a Legfelsőbb Bíróság fokozatosan csiszolta a

22 Ezek a számok Eduardo Doryan Garrón, a Caja Costarricense de Seguros Sociales (CCSS, szociális biztonsági ügynökség) volt elnöke által egy nemrégiben (2008 júniusában) adott interjúban ismertetett adatokból származnak. Ha az egészségügyi ellátáshoz való joggal kapcsolatos összes ügyet figyelembe vesszük, a kérelmezők

sikerességi aránya körülbelül 50 százalék.

a bírósági felülvizsgálati jogkörét oly módon, ahogyan a Costa Rica-i Legfelsőbb Bíróság nem, egyik bíróság sem mutatott valódi érdeklődést az egyéni jogokkal kapcsolatos kérdések megoldása iránt általában, vagy különösen a politikailag gyenge, társadalmilag marginalizált csoportok jogai iránt. Ezek a csoportok, akárcsak a hasonló helyzetben lévő gyenge csoportok Latin-Amerika-szerte, hajlamosak voltak gyanakvással tekinteni a bíróságokra, és úgy vélték, hogy a bíróságok bármilyen megközelítése reménytelen (Couso 2006: 63), ha nem is kontraproduktív (Hilbink 2007: 269).

Epp magyarázata szerint (1998: 18) a jogforradalmakhoz "széleskörű, tartós pereskedésre" van szükség, a következők kombinációjára

A jogtudat, a jogtörvénykönyv és a készséges és képes bírói kar javítja a jogforradalom kilátásait, de a jogok folyamatos követésének anyagi támogatása még mindig döntő fontosságú (Epp 1998: 17).

Így Costa Rica és Kolumbia igazságügyi reformjai önmagukban nem lehettek volna elegendők a jogokkal kapcsolatos forradalomhoz, mivel mindkét országban nem léteztek a szükséges, mély zsebekkel rendelkező támogató struktúrák. Az empirikus bizonyítékok azonban azt mutatják, hogy a jogokkal kapcsolatos forradalom valóban lezajlott, annak ellenére, hogy nem voltak olyan támogató szervezetek, amelyek hajlandóak és képesek voltak arra, hogy a társadalmilag marginalizált és politikailag erőtlén csoportok nevében jogügyeket támogassanak. Az új alkotmánybíróságok eltekintettek a bírósági formalitásoktól, a perindítási jog tág fogalmát alkalmazták, és gyakorlatilag minden akadályát elhárították a hozzáférésnek. Így egy olyan hozzáférhető jogi fórum jött létre, amely lehetővé tette a marginalizált csoportok és egyének számára, hogy sikeresen bírósághoz forduljanak követeléseikkel, amit sem a reform előtti bíróságok, sem a politikai folyamatok nem tettek lehetővé.

A Costa Rica-i Legfelsőbb Bíróság új alkotmányos kamarája, a Sala IV, felhagyott azzal a szigorú formalitással, amely a reform előtti Legfelsőbb Bíróságot jellemezte. A joghatóságot nagyon tágan értelmezték, és a hozzáférés a legnyitottabbak közé tartozik a világon. Az új alkotmánybíróság Co-lombia-ban hasonlóan kevésbé formális, mint a reform előtti bíróság, és széles körű, alacsony költségű hozzáférést biztosít a bírósági rendszerhez. A Tutela-ügyek, akárcsak a Costa Rica-i amparo-ügyek, széles körű jogállást biztosítanak, nem igényelnek jogi költségeket vagy ügyvédet, és nagyon könnyű hozzáférést biztosítanak az ország bármely bírójához. A bírácoknak mindössze tíz napjuk van arra, hogy a tutela-ügyekben döntést hozzanak (ezek az ügyek elsőbbséget élveznek a bíró összes többi ügyével szemben). Az Alkotmánybíróság ezután kiválaszthatja, hogy a tutela-ügyek közül melyeket kívánja megvizsgálni (Cepeda-Espinosa 2004: 552-553). Az alkotmánybírósági határozatokhoz a bíróság kilenc *en banc* üléselő bírójával hozott határozat szükséges, de a *tutela-ügyekben* hozott döntéseket általában a teljes bíróság felülvizsgálati kamarái (*Salas de Revisión*) hozzák meg (minden kamarában három bíró ül). Ha az ügynek egyszerre van alkotmányossági és *tutela* szempontja, akkor a teljes bíróság hozza meg a döntést (Uprimny 2007:

14). Emellett, ha nézeteltérés van a

tanácsok, vagy ha egy ügyet jelentősnek ítélnék, akkor azt a teljes alkotmánybíróság tanulmányozza (Parra 2008).

Mind Costa Ricában, mind Kolumbiában az igazságügyi reformok átírták a felsőbb bíróságok működésének szabályait, és gyakorlatilag az ország bármelyik felperes számára megnyitották a hozzáférést. Az 1989-es Costa Rica-i reformok előtt a Legfelsőbb Bíróság ritkán hozott ítéletet a végrehajtó és/vagy a törvényhozó hatalmi ág ellen, és ritkán döntött egyéni jogokkal kapcsolatos ügyekben (Wilson 2005). Az alkotmányreform a Legfelsőbb Bíróság új alkotmányos kamarát hozott létre, a bírák számát 17-ről 22-re növelte, és átcsoportosította őket a négy kamara között, valamint öt új bírót közvetlenül az új alkotmányos kamarába választott. A Sala IV-et jelölték ki a Bíróság négy kamarája közül a legnagyobbknak. A magánszemélyek perindítási lehetőségét tovább javította, hogy a Bíróság felhagyott a korábban túlzottan formális követelményekkel. A kereshetőségi jog széles körben biztosított, lehetővé téve az egyének számára, hogy akkor is nyújtsanak be keresetet, ha a kérdéses ügy nem érinti őket közvetlenül, ami éles ellentétben áll a reform előtti bírósággal (és az Epp által vizsgált amerikai bíróságokkal). Az ügyeket mostantól közvetlenül a Sala IV-hez nyújthatja be a nap 24 órájában, az év 365 napján, Costa Rica bármelyik lakosa, állampolgárságtól, kortól vagy nemtől függetlenül, és bármiben meg lehet írni, és nem igényel jogi képviselőt vagy benyújtási díjat.²³

A Legfelsőbb Bíróságnak már nem szükséges a teljes bíróság szuper többsége (kétharmada) ahhoz, hogy egy ügyet alkotmányellenesnek nyilvánítson. Ehelyett elegendő az alkotmányozó kamara egyszerű többsége, és ez mindenre kötelező, kivéve magát a bíróságot. A bíróság megalakulása óta agresszívan kereste az ügyeket nagy nyilvánosságot kapó nyilvános fórumokon és középületekben elhelyezett plakátokon keresztül, amelyek az 1949-es alkotmányban foglalt egyéni és kollektív jogokat vázolták fel. Amint azt korábban említettük, a Bírósághoz benyújtott ügyek száma gyorsan nőtt; ezen ügyek túlnyomó többsége amparo-kérelem.

Következtetések

A Latin-Amerikából származó bizonyítékok alátámasztják Epp (1996: 776) megfigyelését, miszerint az alkotmányban előírt jogok nem "önaktíválóak". Valóban, sok évtizeden át léteztek jogbarát alkotmányok, de ezeket a jogokat a felsőbb bíróságok nem érvényesítették. Hasonlóképpen, a mélyreható jogi támogató struktúrák és a nagyszabású jog, amelyeket a jogi forradalmak bevezetésének és erősítésének központi elemeként azonosítottak, hiányoznak azokban az országokban, ahol a legmélyebb jogokkal kapcsolatos

---

23 Az ügyeket gyakran kézzel írták, és a bíróság még akkor is elfogadta az ügyeket, ha azokat egy kenyér csomagolópapírjára írták. Bár a kérelmezők társadalmi-gazdasági helyzetéről nem gyűjtöttek hivatalos adatokat, általánosságban feltételezhető, hogy ezek a kézzel írt fellebbezések a szegényebb emberektől származnak (interjú Sosto Sala IV bíróval, San José, Costa Rica, 2008. június).

forradalmak. Így, bár Epp érvelése hihető magyarázatot kínál a jogi forradalmak hiányára, nem képes magyarázatot adni a latin-amerikai kontextusban bekövetkezett jogi forradalmakra, különösen nem Kolumbia és Costa Rica esetében.

Az ezen esetekből származó bizonyítékok azt sugallják, hogy az igazságszolgáltatási rendszerek intézményi felépítése esetleg nem teszi szükségessé a "széles körű, tartós pereskedést" (Epp 1998: 18), amelyet jól finanszírozott civil társadalmi szervezetek támogatnak. Konkrétan, a perindítási jog széles körű meghatározása és a felsőbb bíróságokhoz való olcsó hozzáférés lehetővé teszi az egyének számára, hogy sikeresen érvényesítsék jogait a legfelsőbb bíróságokon, anélkül, hogy szükségük lenne népi támogatásra, ügyvédekre vagy finanszírozásra, ami éles ellentétben áll az Epp által vizsgált igazságszolgáltatási rendszerekkel, ahol a legfelsőbb bírósághoz való hozzáférés korlátozott, drága és lassú volt.²⁴

E következtetéseken kívül az itt vizsgált két ország további előzetes következtetésekre is utal, amelyek további kutatást igényelnek. Először is, a cikk azt mutatja, hogy mélyreható jogi forradalmak még a polgári jogi jogrendszerekben is lehetségesek. Ez ellentmond a latin-amerikai bíróságokkal foglalkozó számos kutató azon állításának, hogy a felsőbb bíróságok vonakodása az aktív felelősségre vonás vagy az alkotmányban előírt egyéni jogok előmozdítása iránt részben a polgári jogi jogrendszernek köszönhető. Az itt bemutatott eredmények azt sugallják, hogy a polgári jogi jogrendszer talán nem olyan erős magyarázó tényező a felsőbb bíróságok alárendelt magatartása és a jogvédelem terén tanúsított tétlensége szempontjából. Nyilvánvaló azonban, hogy további kutatásokra van szükség ebben a kérdésben, mielőtt konkrétabb állításokat lehetne tenni.

Másodszor, mivel a sikeres jogforradalmak jelentős költségeket rónak az államra, és jelentősen korlátozhatják a nép által választott törvényhozók politikai döntési és prioritás-meghatározási szabadságát, több kutatásra van szükség e bírósági döntések hatásairól. Például az ebben a cikkben érintett egyik kérdés, az "egészséghez való alkotmányos jog" jelentős pénzügyi terhet jelentett az államnak (és különösen az állami irányítás alatt álló egészségügyi ügynökségeknek). A bíróságok mindkét országban arra kötelezték az államot, hogy finanszírozza a drága gyógyszereket és kezeléseket azon betegek számára, akik igényt nyújtottak be a bírósághoz. Beléértve Costa Rica esetében a közelmúltban hozott Sala IV. határozatot, amely az állami egészségügyi ügynökséget arra kötelezi, hogy biztosítson és fizessen egy mellrák elleni gyógyszert, a Trastuzumabot az ország 120 betege számára. Sem az, hogy a gyógyszer nem szerepelt az állami listán a rec...

24 Például az Egyesült Államokban a perindítási jog nagyon korlátozó, és arra használták, hogy kizárják a kongresszusi kezdeményezések és törvényjavaslatok megtámadását nemzeti és állami szinten politikusok (Goldwater kontra Carter 1979) (Dotan és Hofnung 2005: 79) vagy alkotmányos jogaik védelmére törekvő egyének által (lásd például a Pledge of Allegiance ügyet, amely eljutott az U.S.-hoz). S. Supreme Court 2004-ben (Elk Grove Unified School District v. Newdow), de az ügyet elutasították, mivel a kiskorú gyermek apja nem volt jogosult az ügyben (Oyez project 2004).

mellrák kezelésére javasolt gyógyszerek, sem az a tény, hogy a gyógyszer nagyon drága volt, és az ügynökség nemzeti gyógyszerkasszájának több mint 4 százalékát emésztette volna fel (Deliyone 2007:127), nem befolyásolta a bíróság döntését. Ha az állami egészségügyi ügynökséget arra kényszerítik, hogy fizesse és szállítsa a gyógyszert, az nehezebbé teszi más gyógyszerek teljes finanszírozását vagy az ügynökség egészségügyi prioritásainak megvalósítását (CCSS 2008).²⁵ A Bíróság jogegységi határozatainak gazdasági következményeire vonatkozó kutatások hiánya mellett a Bíróság döntései által felvetett etikai kérdésekre vonatkozóan sincs rendszeres kutatás; az orvosi kezelésre szánt szűkös forrásokat a Bíróság döntése alapján osztják újra, anélkül, hogy az ilyen elosztási döntések meghozatalában szakértelemmel rendelkező egészségügyi szakemberekből álló testület hozzájárulása nélkül. Ennek messzemenő etikai következményei vannak.

Egy másik terület, amely további kutatásokat igényel, arra a kérdésre vonatkozik, hogy mely egyéneknek származik tényleges haszna abból, hogy a bírósághoz fordulnak jogaik érvényesítésére. Bár a Costa Ricából és Kolumbiából származó bizonyítékok azt mutatják, hogy még a leginkább marginalizált csoportok és egyének is fordulhatnak a legfelsőbb bíróságokhoz, továbbra sem világos, hogy a rendszerben van-e elfogultság a legszegényebb, legkevésbé képzett emberekkel vagy az országok marginalizáltabb vidéki régióival szemben. Jelenleg kevés szisztematikus adat áll rendelkezésre arról, hogy kik veszik igénybe a bíróságokat jogaik érvényesítésére. Mindezek a fontos kérdések további kutatást igényelnek, mielőtt teljes mértékben megérthetnénk a jogforradalmak mélységét és következményeit.

Hivatkozások

- Atria, Fernando (2003), La hora del derecho: Los Derechos Humanos entre la política y el derecho, in: *Estudios Públicos*, 9, 45-89.
- Atria, Fernando (2005), A jog ideje: Az emberi jogok a jog és a politika között, in: *Jog és kritika*, 16, 137-159.
- BBC News (2007), *Rights for Colombia Gay Couples*, február 8., online: <<http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/americas/6341593.stm>>.
- Barry, John (2002), *From Drug War to Dirty War: Plan Colombia and the U.S. Role in Human Rights Violations in Colombia*, online: <http://www.mamcoca.org/FsMT_sept_2003/en/doc/barry_drug_war_to_dirty_war_en.htm>.
- Bernal Pulido, Carlos (2006) Relación entre el control de constitucionalidad y el control político: El caso de Colombia, in: *This Century's Review*, 1, online: <[http://www.thiscenturyreview.com/article.html?&no_cache=1&L=2%3D&tx_ttnews\[tt_news\]=17&tx_ttnews\[backPid\]=17&cHash=beb2e782ff](http://www.thiscenturyreview.com/article.html?&no_cache=1&L=2%3D&tx_ttnews[tt_news]=17&tx_ttnews[backPid]=17&cHash=beb2e782ff)>.
- Brooke, James (1991), Door Opens a Crack for Colombia's Indians, in: *New York Times*, május 2.

---

25 Hasonló ügyek a kolumbiai bíróságon is megfordultak, és hasonló kérdéseket vetettek fel, lásd Parra (2007).

- CCSS (Caja Costarricense de Seguros Sociales) (2008), Interjú Eduardo Doryan Garrónnal, a CCSS ügyvezető elnökével, San José, Costa Rica, június 27.
- Caicedo C., Guarino (2006), ¿Quién está matando los gays en Bogotá? (Ki öli a melegeket Bogotában?), in: *El Diario*, június 13.
- Cepeda-Espinosa, Manuel José (2004), Igazságügyi aktivizmus egy erőszakos környezetben: The Origin, Role, and Impact of the Colombian Constitutional Court (A kolumbiai alkotmánybíróság eredete, szerepe és hatása), in: *Washington University Global Studies Law Review*, 3, 537-700.
- Cepeda-Espinosa, Manuel José (2005), A politika igazságszolgáltatása Kolumbiában: A régi és az új, in: Rachel Sieder, Line Schjolden és Alan Angell (szerk.), *The Judicialization of Politics in Latin America*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 67-104.
- Cepeda-Espinosa, Manuel José (2006), How Far May Colombia's Constitutional Court May Go to Protect IDP Rights? Putting IDPs on the Map, in: *Forced Migrations Review Special*, 1, December, 261, 21-3, online: <<http://www.fmreview.org/FMRpdfs/BrookingsSpecial/full.pdf>> (hozzáférés: 2008. június 30.).
- Constitución Política de la República de Costa Rica* (1998) [1949. november 7.], első kiadás, kommentálta és jegyzetekkel ellátta Rubén Hernández Valle, San José: Editorial Juricentro.
- Conant, Lisa (2006), Egyének, bíróságok és az európai szociális jogok fejlődése, in: *Összehasonlító politikai tanulmányok*, 39, 1, 76-100.
- Corte Suprema de Justicia - Sala Constitucional (1999), *Reseña histórica*, online: <<http://www.poder-judicial.go.cr/sala4/aniversa/historia.html>> (hozzáférés: 2000. január 28.).
- Corte Suprema de Justicia - Sala Constitucional (2000), *Jurisprudencia constitucional: recopilación de las sentencias de constitucionalidad dictadas entre 1890 y 1990 por la Corte de Casación y la Corte Plena*, 3 Vols., San José: Editorial UNED.
- Corte Suprema de Justicia - Sala Constitucional (2004), Base de datos del Centro de Documentación de la Corte Suprema de Justicia, in: San José: Corte Suprema de Justicia.
- Couso, Javier A. (2006): A jog és a bíróságok változó szerepe Latin-Amerikában: A társadalmi változás akadályától a társadalmi egyenlőség eszközüvé, in: A társadalmi változás akadályai: Roberto Gargarella, Pilar Domingo és Theunis Roux (szerk.), *Courts and Social Transformation in New Democracies: A szegények intézményes hangja?*, Aldershot: Ashgate, 61-82.

- Couso, Javier A. (2005), A chilei politika igazságszolgáltatásra való átállása: The Rights Revolution That Never Was, in: Rachel Sieder, Line Schjolden és Alan Angell (szerk.), *The Judicialization of Politics in Latin America*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 105-130.
- Couso, Javier A. (2004), The Politics of Judicial Review in Chile in the Era of Domestic Transition, 1990-2002, in: Siri Gløppen, Roberto Gargarella és Elin Skaar (szerk.), *Democratization and the Judiciary: The Accountability Function of Courts in New Democracies*, London: Frank Cass Publishers.
- Cover, Robert (1982), The Origins of Judicial Activism in the Protection of Minorities, in: *Yale Law Journal*, 91, 1287-1316.
- Cruz Castro, Fernando (2006), Costa Rica alkotmányos joggyakorlata, annak politikai jelentősége és a nemzetközi emberi jogok, in: *Duquesne Law Review*, 45. kötet, 3. szám, 557-576.
- Deliyore Romero, Jorge (2007), Sala Constitucional y Caja Costarricense de Seguros Sociales, in: *Gaceta Médica de Costa Rica*, 9, 2, 124-129.
- Domingo, Pilar (2004), A politika igazságszolgáltatása vagy az igazságszolgáltatás politizálása? Recent Trends in Latin America, in: A közelmúlt tendenciái Latin-Amerikában: *Democratization*, 11, 1, 104-126.
- Domingo, Pilar és Rachel Sieder (szerk.) (2001), *Rule of Law in Latin America: The International Promotion of Judicial Reform*, London: Institute for Latin American Studies.
- Dotan, Yoav és Menachem Hofnung (2005), Jogi vereségek - politikai győzelmek: In: A választott képviselők miért fordulnak bírósághoz? *Összehasonlító politikai tanulmányok*, 38, 1, 75-103.
- Eijkman, Quirine (2007), *Azért vagyunk itt, hogy szolgáljuk Önt! Közbiztonság, rendőrségi reform és az emberi jogok érvényesítése Costa Ricában*, doktori disszertáció, TC Utrecht: Utrecht University.
- Epp, Charles R. (1996), Do Bills of Rights Matter? A Kanadai Jogok és Szabadságok Chartája, in: *American Political Science Review*, 90, 765-779.
- Epp, Charles R. (1998), *A jogok forradalma: Chicago: Jogászok, aktivisták és legfelsőbb bíróságok összehasonlító perspektívában*: University of Chicago Press.
- Epp, Charles R. (2005), Courts and the Rights Revolution, in: Kermit L. Hall és Kevin T. McGuire (szerk.), *Az amerikai demokrácia intézményei: The Judicial Branch*, New York: Oxford University Press.
- El Espectador* (1999), Comunidad gay da la cara (A meleg közösség megmutatja az arcát), június 28.
- Faundez, Julio (szerk.) (1997), *Jó kormányzás és jog*: London: *Jogi és intézményi reformok a harmadik világban*: Macmillan Press.
- Flemming, Roy B. és Glen S. Krutz (2002), A fellebbezések kiválasztása a bírósági felülvizsgálatra Kanadában: A Replication and Multivariate Test of American Hypotheses, in: *The Journal of Politics*, 64, 1, 232-248.

- Forero, Juan (2006), Kolumbiai bíróság legalizálja az abortuszok egy részét, in: *New York Times*, május 12.
- Friedman, Lawrence és Rogelio Pérez-Perdomo (szerk.) (2003), *Legal Cultures in the Age of Globalization in Latin America and Latin Europe*, Stanford: Stanford University Press.
- García-Villegas, Mauricio (2001), *Law as Hope: Constitutions, Courts and Social Change in Latin America*, előadás a "Modernities, the New Constitution and Constitution-making Powers" című szemináriumon, Kolumbiai Nemzeti Egyetem, május 22-24. között.
- Gargarella, Roberto, Pilar Domingo és Theunis Roux (2006), "Conclusion", in: Roberto Gargarella, Pilar Domingo és Theunis Roux (szerk.), *Courts and Social Transformation in New Democracies: A szegények intézményes hangja?*, Aldershot: Ashgate.
- Gargarella, Roberto, Pilar Domingo és Theunis Roux (szerk.) (2006), *Courts and Social Transformation in New Democracies: A szegények intézményes hangja?* Aldershot: A szegények társadalmi szerepvállalása, Aldershot: Ashgate.
- Gloppen, Siri, Robert Gargarella és Elin Skaar (szerk.) (2004), *Democratization and the Judiciary*, London: Frank Cass Publishers.
- Gutiérrez Gutiérrez, Carlos José (1999), La constitución 50 años después, in: Carlos José Gutiérrez Gutiérrez et al. (szerk.), *Temas claves de la constitución política*, San Jose: Investigaciones Jurídicas, S.A., 25-52.
- Guzmán, Federico (n.d.), *Homosexuales*, 7. fejezet, online:
<<http://www.unilibrebaq.edu.co/html/LIBROHOMOSEXUAL.htm>>.
- Hammergren, Linn (1998), *Tizenöt év igazságügyi reform Latin-Amerikában*: USAID Global Center for Democracy and Governance, online:
<<http://www.pogar.org/publications/judiciary/linn2/latin.pdf>>.
- Hershkoff, Helen (n.d.), *Public Interest Litigation*: online:
<www1.worldbank.org/publicsector/legal/PublicInterestLitigation.doc>
- Hilbink, Elisabeth (2003), An Exception to Chilean Exceptionalism?, in: Susan E. Eckstein és Timothy P. Wickham-Crowley. (szerk.), *What Justice? Whose Justice? Harc a méltányosságért Latin-Amerikában*, Berkeley: University of California Press.
- Hilbink, Elisabeth (2007), *A bírák a politikán túl a demokráciában és a diktatúrában. Lessons from Chile*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Horowitz, Donald L. (1977), *The Courts and Social Policy*, Washington, DC: Brookings Institution Press.
- HRW (Human Rights Watch) (2005), *Kolumbia: Kolumbia: Elűzöttek és eldobottak. The Plight of Internally Displaced Persons in Bogotá and Cartagena*, online:
<<http://hrw.org/reports/2005/colombia1005/index.htm>>.

- Huneus, Alexandra (2006), *A tisztelet és a választó jog között: The Dynamics of Judicial Stasis in Pinochet-Era Cases (1998-2005)*, a Law and Society Association Baltimore-i éves ülésén való előadásra készült, július 5-9. között.
- Jarquín, Edmundo és Fernando Carrillo (szerk.) (1998), *Késleltetett igazságszolgáltatás: Igazságügyi reform Latin-Amerikában*. Washington, DC: Inter-American Development Bank.
- Kapiszewski, Diana (2005), *Doing Courts Justice? Studying Judicial Politics in Latin America* előadás az Amerikai Politikatudományi Társaságban, Philadelphia.
- Karst, Kenneth és Keith Rosenn (1975), *Law and Development in Latin America: A Case Book*, Berkeley: University of California Press.
- Konrad Adenauer Stiftung (2005), *Índice de Desarrollo Democrático de América Latina*, online: <www.idd-lat.org>.
- Larkins, Christopher M. (1998), The Judiciary and Delegative Democracy in Argentina, in: *The Judiciary and Delegative Democracy in Argentina: Összehasonlító politika*, 30, 423-443.
- Loveman, Brian (1993), *A zsarnokság alkotmánya: Pittsburgh: A kivételek rendszerei Spanyol-Amerikában*. University of Pittsburgh Press.
- Lynch, Dennis O. (1981), Jogi szerepek Kolumbiában: In: *A jogászok jogi szerepvállalása: Néhány társadalmi, gazdasági és politikai nézőpont*, in: *A jogi jogászok jogi szerepvállalása: Néhány társadalmi, gazdasági és politikai nézőpont*: Clarence Dias, Robin Luckham, Dennis Lynch és James Paul (szerk.), *Lawyers in the Third World: Összehasonlító és fejlődési perspektívák*, New York: Africana Publishing.
- Marz, John (1992), Demokratizálódás és nemzeti fejlődés Kolumbia területén, in: *Latin American Research Review*, 27, 3, 216-226.
- Merryman, John (1985), *A polgári jogi hagyomány*: Stanford: *An Introduction to the Legal Systems of Western Europe and Latin America*, Stanford: Stanford University Press.
- Morgan, Martha (1999), Taking Machismo to Court: The Gender Jurisprudence of the Colombian Constitutional Court, in: *Inter-American Law Review*, 30, 2, 253, 269, 281-283.
- Murillo Viquez, Jaime (1994), *La Sala Constitucional*: San José: *Una revolución político-jurídica en Costa Rica*. Editorial Guayacán.
- Neruda, Pablo (1981) [1950], Los jueces, in: Pablo Neruda: *Canto General*. Caracas: Biblioteca Ayacucho.
- Oberschall, Anthony (1996), *Társadalmi mozgalmak*: New: *Ideologies, Interests, and Identities (Ideológiák, érdekek és identitások)*. Brunswick: Transactions Publishers.
- Oyez Project (2004), *Elk Grove Unified School District v. Newdow*, 542 U.S. 1, online: <http://www.oyez.org/cases/2000-2009/2003/2003_02_1624/>.
- Parra, Oscar (2008), e-mailes levelezés a szerzővel, július 3.
- Parra, Oscar (2007), La justiciabilidad del derecho a la salud: Casos difíciles y metodologías, bemutatás a "Justiciabilidad de los Derechos Económicos, Sociales y Culturales" regionális szemináriumon, Santiago, Chile, december.

- Peruzzotti, Enrique és Catalina Smulovitz (szerk.) (2006), *Enforcing the Rule of Law*: Pittsburgh: *Social Accountability in the New Latin American Democracies*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Pillaman, William C. (2000), *The Judiciary and Democratic Decay in Latin America*: Westport: *A jogállamiságha vetett bizalom csökkenése: Praeger Publishers*.
- Popkin, Margaret (2000), *Béke igazságosság nélkül*: University Park: Béke és békeesség: Béke a jogállamiság építésének akadályai El Salvadorban, University Park: Penn State University Press.
- PEN (Proyecto Estado de la Nación en Desarrollo Humano Sostenible), (2003), *IX Informe Estado de la Nación 2002*, San José: PEN - Consejo Nacional de Rectores (CONARE).
- Rehnquist, William H. (1986), The Changing Role of the Supreme Court, in: *The Changing Role of the Supreme Court (A Legfelsőbb Bíróság változó szerepe)*: *Florida State University Law Review*, 14, 1-12.
- Rodríguez-Garavito, César A., Rodrigo Uprimny és Mauricio García-Villegas (2003), Igazságszolgáltatás és társadalom Kolumbiában: A Sociological Analysis of Colombian Courts, in: Lawrence Friedman és Rogelio Pérez-Perdomo (szerk.), *Jogi kultúra a globalizáció korában: Latin America and Latin Europe*, Stanford: Stanford University Press, 134-183.
- Rodríguez Cordero, Juan Carlos (2002), (Re)equilibrios políticos en Costa Rica: El poder constituyente y el control de constitucionalidad, in: *South Eastern Latin Americanist*, 45, 3-4, 15-28.
- Rosen, Jeffrey (2007), Can a Law Change a Society?, in: *New York Times Magazine*, július 1.
- Rosenberg, Gerald N. (1991), *The Hollow Hope: Using the Courts to Achieve Social Change*, Chicago: University of Chicago Press.
- Rosenn, Keith S. (1991), Az egyéni jogok védelmének összehasonlítása Kolumbia és Brazília új alkotmányaiban, in: *Inter-American Law Review*, 23, 659-673.
- Rosenn, Keith S. (1987), The Protection of Judicial Independence in Latin America, in: *Inter-American Law Review*, 19, 1-35.
- Sala Constitucional (2008), *Estadísticas*, online: <<http://www.poder-judicial.go.cr/salaconstitucional/estadisticas/1989-2007/estadisticas1989-2007.htm>>.
- Sieder, Rachel, Line Schjolden és Alan Angell (szerk.) (2005), *The Judicialization of Politics in Latin America*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Seligson, Mitch, et al. (2004), *Political Culture of Democracy in Mexico, Central America and Colombia 2004*, USAID, online: <<http://sitemason.vanderbilt.edu/files/kTsiEo/2005%20LAPOP%20among%20the%20links%20in%20the%20USAID%20Development%20Experience%20Clearinghouse.pdf>>.

- Sumlovitz, Catalina (2005), Petíció és jogteremtés: Argentínában, in: Rachel Sieder, Line Schjolden és Alan Angell (szerk.), *The Judicialization of Politics in Latin America*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 161-186.
- Taylor, Matthew M. (2008), *A politika megítélése: Bíróságok és politikai reform a demokratikus Brazíliában*. Stanford: Stanford University Press.
- El Tiempo* (1994), Los gays de Bogotá salen a la luz (Bogotá Gays Come Out), november 13.: 7B.
- Ungar, Mark (2002), *Evasive Reform: Democracy and the Rule of Law in Latin America*. Lynne Rienner Publishers.
- Uprimny, Yepes Rodrigo (2007), A politika igazságszolgáltatása Kolumbiában: In: Kolumbia: Esetek, érdekek és kockázatok: *Sur - Revista Internacional de Derechos Humanos*, 3, 6, 53-69.
- Uprimny Yepes, Rodrigo (2004), The Constitutional Court and Control of Presidential Extraordinary Powers in Colombia, in: Siri Gloppen, Robert Gargarella és Elin Skaar (szerk.), *Democratization and the Judiciary: The Accountability Function of Courts in New Democracies*, London: Frank Cass Publishers.
- Urcuyo Fournier, Constantino (1995), La Sala Constitucional: Necesarios límites al poder, in: *Revista Parlamentaria*, 3, 3, 37-48.
- U.S. Department of State (2008a.), *Background Note: Costa Rica*, Bureau of Western Hemisphere Affairs, online: <<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2019.htm>>.
- U.S. Department of State (2008b.), *Background Note: Colombia*, Bureau of Western Hemisphere Affairs, online: <<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35754.htm>>.
- Wilson, Bruce M. (2007), Az egyéni jogok követelése az alkotmánybíróságon keresztül: The Example of Gays in Costa Rica, in: A melegek példája Costa Ricában: *I-CON, International Journal of Constitutional Law*, 5, 242-257.
- Wilson, Bruce M. (2005), Changing Dynamics: Costa Rica alkotmánybíróságának politikai hatása, in: The Political Impact of Costa Rica's Constitutional Court: Rachel Sieder, Line Schjolden és Alan Angell (szerk.), *The Judicialization of Politics in Latin America*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 47-66.
- Wilson, Bruce M. (1998), *Costa Rica*: Boulder: *Politika, gazdaság és demokrácia*, Boulder: Lynne Rienner Press.
- Wilson, Bruce M. és Juan Carlos Rodríguez Cordero (2006), Jogi esélystruktúrák és társadalmi mozgalmak: The Effects of Institutional Change on Costa Rica Politics, in: *Összehasonlító politikai tanulmányok*, 39, 3, 325-351.
- Wilson, Bruce M., Juan Carlos Rodríguez Cordero és Roger Handberg (2004), The Best Laid Schemes... Gang Aft A-gley: Judicial Reform in Latin America - Evidence from Costa Rica, in: *Journal of Latin American Studies*, 36, 3, 507-531.

Reforma institucional y revoluciones de derechos en América Latina. Los casos de Costa Rica y Colombia

Resumen: Este artículo analiza las condiciones que facilitaron el surgimiento de revoluciones para promover los derechos en Costa Rica y Colombia. Mi investigación sugiere que muchas de las precondiciones para las revoluciones de derechos en otras regiones del mundo también son centrales para entender los casos latinoamericanos. De particular relevancia es el diseño del sistema judicial, incluyendo las reglas de funcionamiento los de tribunales supremos con respecto a acceso, rango y formalidad judicial. Estos factores pueden disminuir la necesidad de recursos extensivos y estructuras de apoyo necesarios en otros países no latinoamericanos en los cuales revoluciones de derechos han ocurrido.

Palabras clave: Costa Rica, Kolumbia, revolución de derechos, derechos constitucionales